
Andocs Község Örökségvédelmi Hatástanulmány

KÉSZÍTETTE:

Székely Nóra - településtervező

Berzsényi Brigitta - régész

2004. november

Tartalomjegyzék:

1. A TELEPÜLÉS HELYE	3. oldal
2. TÖRTÉNET ÉS TÖRTÉNETI EMLÉKEK	3. oldal
2.1. A település története	
2.2. Régészeti örökség	
<u>Értékmérés</u>	
2.2.1 Régészetiileg védett terület	
2.2.2 Nyilvántartott régészeti lelőhely és környezete	
2.2.3 Régészeti érdekű területek	
3. HATÁSVIZSGÁLAT ÉS ELEMZÉS, JAVASLATOK	7. oldal
3.1. A régészetiileg érintett területekre vonatkozó jogszabályi előírások	
3.2. Összefoglalás	
3.3. A HÉSZ-be javasolt szövegrész:	
4. TERMÉSZETI KÖRNYEZETTEL KAPCSOLATOS ADOTTSÁGOK	14. oldal
4.1. Természet, táj, tájhasználat	
<i>Domborzati adottságok</i>	
<i>Földtani adottságok</i>	
<i>Vízrajz</i>	
<i>Talajok</i>	
<i>Növényzet</i>	
<i>Tájtípológiai összegzés, tájtörténet</i>	
4.2. Védelmet igénylő táji, természeti értékek	
4.3. Településhálózat – településszerkezeti összefüggések	
5. BELTERÜLET	20. oldal
a. Településkép – utcaképek	
b. Településszerkezet – területhasználat	
6. TELEPÜLÉSKARAKTER	21. oldal
a. Telekszerkezet – telekhasználat	
b. Beépítési mód és épülettípusok	
7. ÉPÍTETT ÉRTÉKEK	22. oldal
a. Műemléki védettség alatt álló ingatlanok	
b. Helyi védelemre javasolt épületek, objektumok	
8. A HELYI ÉPÍTÉSI SZABÁLYZATBA JAVASOLT SZÖVEGRÉSZ	23. oldal
9. ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEK ELEMZÉSE	23. oldal
10. TERÜLETHASZNÁLAT ÉS TERÜLETÁLLAPOT A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG ÖSSZEFÜGGÉS-RENDSZERÉBEN	24. oldal

Andocs Község ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

1. A TELEPÜLÉS HELYE

A községet Külső-Somogyban, a Balatontól délre, Tabtól 18 kilométerre, a Kaposvár – Szántód közötti út szeli át. Andocsról el lehet jutni Karádon át Balatonlellére is. A Kaposvár – Siófok közötti vasútvonalhoz tartozó állomás Nagytoldi-pusztán található, az autóbusz- közlekedés jónak mondható. Vadban gazdag erdők veszik körül, természetes vízfolyása a települést kettészelő Sarok patak. Andocs nevezetes búcsújáró- és zarándokhely.

2. TÖRTÉNET ÉS TÖRTÉNETI EMLÉKEK

2.1 A település története

A környék a honfoglalás előtt is lakott volt, a mai Csicsalánál elágazó hajdani hadiút mellé települt. Az Árpád-korban a Győr nemzetség Óvári- Keméndi ágának voltak itt birtokai, az 1332-37. évi pápai tizedjegyzékben már plébániával szerepelt. 1391-ben Zsigmond király a lövöldi karthauziaknak adományozta a vidéket. Az 1536-os összeírásban három települést találunk: Egyházas-Andocsot, amely a toldi pálosoké, Nemes-Andocsot, amely Uzdy Mihályé és Ispán Mihályé, valamint Kápolnás-Andocsot, amely a lövöldi perjelé volt.

Az 1550-es években szállták meg e területet a törökök, akik elől a lakosság egy része elmenekült. Feltehető, hogy az ott maradó családok – alkalmazkodva a helyzethez – összeköltöztek, így a török adószedők kevesebb adóházat tudtak összeírni.

A hódoltság idején az andocsi lakosságot a papi teendőket ellátó laikusok, a liceátusok segítették katolikus hitük megtartásában. 1640-ben Jakusich György veszprémi püspök kezdeményezésére indult meg az andocsi misszió, melyet 1686-ig a jezsuiták tartottak fenn, akik 16 plébániát és 56 helységet szolgáltak. 1643-ban P. Horváth János volt az első andocsi jezsujta atya, aki feljegyzéseinek tanúsága szerint üres plébániát és elárvult Mindenszentek templomot talált, ám a Szűzanya szobor épségben maradt. Az 1665-81 közötti időben Horváth Miklós atya vezette a missziót, és híres búcsújáróhellyé fejlesztette a kegyhelyet, amely Nyugat-Magyarországon ma is az egyik legjelentősebb. Miután a török megszállást követően a jezsuitákat visszarendelték Pécsre, az akkor már ismert búcsújáróhely harminc évig gondozó nélkül maradt.

Egy ideig az igali plébános szolgált Andocson is, mígnem a pusztulást látva a veszprémi püspök a ferenceseket a községbe rendelte, 1716-ban. A négy barát szegényes missziós házát 1721-ben egy 12 szobás, új rendház váltotta fel, amely két év múlva tűz martalékává vált. A mellette álló kápolna azonban sértetlen maradt. Az új kolostor alapkövét 1725 májusában tették le, s 15 éven át épült a ma is látható barokk stílusú templom. A gótikus kegykápolna a mostani templom szentélye lett. A

templomot Padányi Bíró Márton, veszprémi megyéspüspök szentelte fel 1747-ben, s ekkor építették a templomhajóhoz a három harangot magába foglaló harangtornyot.

Az andocsi kápolna tehát már a török hódoltság idejétől látogatott búcsújáróhely, a hívek ezrével keresték fel a Mária-ünnepeken, Szent Ferenc és Szent Antal napján. A főbúcsú napja Nagyboldogasszony ünnepén, augusztus 15-én vált hagyománnyá. A ferences atyák beköltözésükkor a templombelsőben egy kopott oltáron három faszobrot találtak, melyek a Boldogságos Szűzet, Szent Katalint és Szent Dorottyát ábrázolták. A régi helyére 1746-ban állították Zichy Ádám adományaként a ma is látható oltárt, s később ott helyezték el a Szent István és Szent László magyar királyokat, valamint Szent Ferencet, a szerzetesrend megalapítóját és a Pádúai Szent Antalt ábrázoló szobrokat. A kegyoltár asztala 1752-ben készült el, az első mellékoltárt szintén a Zichy család készítette, címerük ma is látható, mint ahogy a másik mellékoltáron a Jankovics családé. Az oltár a Lengyel család támogatásából készült, ezért fölötte az ő címerük díszlik. Az ő adományuk a szószék és a szentély fölötti Szentháromság szoborcsoport. A harmadik oltár és egy szobor Niczky Borbála adománya, rajta a családi címerrel. A kép Szent Borbála lefejezését ábrázolja, mellette pedig a ferences rend női ágát alapító Assisi Szent Klára, valamint Szent Koleta apátnő szobrai láthatók. A templomhajó elején lévő dombormű a Szentháromságot ábrázolja, míg a hajó közepére egy vörös márványlappal borított kriptát állítottatott magának és feleségének 1751-ben Gál Gábor. A templomhajóval egyidőben készült egy kriptá, amelynek lépcsős lejárata a templomfal déli oldalán nyílik. Ott találtak végső nyughelyet a templom jótevői és báró Saarna Gottfried kuruc őrnagy.

A földszinti helyiségben kapott helyet a Mária-ruhák múzeuma, ahol a ma már több mint kétszázötven darabból álló gyűjteményt őrzik. 1747 óta öltöztetik a Mária-szobrot, amelynek a világ minden tájáról küldenek ruhákat. Hagyománnyá vált a minden második péntek délelőtti szoboröltöztetés. A nagy látogatottság miatt növelni kellett a kegytemplom búcsúinak számát, ezért van pünkösdi, nagyboldogasszonyi főbúcsú, Őrangyalok búcsúja, Kisasszony és Mária nevenapi főbúcsú, valamint még négy búcsúnap.

A település 1726-tól a veszprémi püspökség birtoka volt, ahol 18 portát írtak össze, 1785-re pedig 1084 főre gyarapodott a lakosság, s ekkor már működött a római katolikus népiskola is. A XIX. századi jobbágyfelszabadítás nem hozott igazi megoldást, sokan továbbra is cselédnek és napszámosnak álltak. A századforduló idején a lakosság száma megközelítette az 1800 főt, annak ellenére, hogy az 1910-es években 111-en kértek kivándorlási útlevelet. Később a csalódottan visszatérők állították a templom előtti Szentháromság-szobrot.

Az első világháborúba 254 andocsi vonult be, s a harcokból 35-en nem tértek haza. Tiszteletükre 1922-ben készült el az Elesett Hősök kegyeleti emlékműve. A földmegváltási eljárás során 340 hold földet és 40 házhelyet osztottak ki, a többgyermekes családok három, mások másfél hold tulajdonosai lettek.

A civil szerveződések sorát 1894-ben az iparoskör nyitotta meg, ezt követte az olvasókör, az önkéntes tűzoltók, majd a lövész- és a levanteegyesület, valamint a KALOT. 1948-ig fennállt a Hangyaszövetkezet, az új gazdák hitelgényeinek

kielégítését szolgálta a hitelszövetkezet, a szarvasmarhatartókét pedig a tejszövetkezet. 1934-ben makadámút épült Karádig, és sportpályát avattak a fiatalok.

A második világháborút követő földosztásra 304-en jelentkeztek, részükre 1572 kh mezőgazdasági ingatlant osztottak ki, Németsűrű-pusztá lakói ráadásul házhelyeket is kaptak. Az 1872-től működő körjegyzőség önálló községi tanács lett 1950-ben, s ekkor alakult meg az első termelőség-szövetkezeti csoport Sztálin néven, majd két évvel később az Új Barázda. Az 1961-62 -es újjászerveződés során létrejövő Új Élet Tsz egyesült a Németsűrű-pusztáival, majd 1973-ban beolvadt a karádi Búzakalász Szövetkezetbe. A termelőség-szövetkezeti összevonásokat követte a közigazgatási rendezés, az új koncepcióból eredő gazdátlanság ellen már az első évektől kezdve tiltakoztak a helybeliek. A település fejlődése annak ellenére is lelassult, hogy náluk alakították ki a térség egészségügyi központját. Az általános iskola nehéz helyzetbe került azzal, hogy zsúfoltságával nem törődve oda körzetesítették a kisbárapáti iskola felső tagozatát. Az oktatási intézmény alsó tagozata a nem iskolai célokra épült zárda épületébe került. Az egyház kezelésében működő katolikus Népfőiskola hasznos ismeretekkel gazdagította a téli hónapokban az andocsiakat. Az önálló közigazgatásért folytatott harcot 1988-ban koronázta siker, ekkor lettek önállóak, ám a fontos közösségi épületeket ekkor már nem tudták létrehozni. A németsűrű-pusztai külterületi lakott hely mellett Nagytoldi-pusztát is Andocshoz csatolták.

2.2 Régészeti örökség

Értékelés

2.2.1 Régészetiileg védett terület

A település közigazgatási területén jelenleg nincs egyedileg (rendelettel vagy határozattal) védetté nyilvánított régészeti lelőhely.

2.2.2 Nyilvántartott régészeti lelőhely és környezete

Andocs területe kedvező földrajzi adottságainak köszönhetően az ősidőktől fogva lakott volt. A település közigazgatási területének több pontján kerültek elő a történelmi korok népességének megtelepedésére utaló régészeti leletek, jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- őskori (azon belül pontosabban nem meghatározható korú) település
- neolitikus település
- rézkori település (bádeni kultúra)
- rézkori temető (bádeni kultúra)
- bronzkori település
- bronzkori település (dunántúli mészbetétes edények népének kultúrája)
- római kori települések
- római kori temetők
- avar kori temető
- középkori település
- középkori templom

- középkori kolostor
- különböző korú szórványtelepek (neolitikus, rézkor, római kor, középkor)

A régészeti lelőhelyek esetében, a lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizálás és a kiterjedés általában nem határozható meg egyértelműen pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az időjárási és terepviszonyok által lehetséges mértékig elvégzett helyszíni beazonosítások alapján jelenleg az azonosított lelőhelyekkel érintett területek az alábbiak:

R1: Belterület, római katolikus templom környéke – 173 hrsz
 R2: 255/1-2; 256/-2; 257-270; 30-53; 174; 175; 176-204 hrsz
 R3: 0145/1-4; 0151/4 hrsz
 R4: 0172/1-2,5,7-8,10-13; 0170/2; 0180/3 hrsz
 R5: 0189/2,5,6 hrsz
 R6: 0212/13,17; 0214/2-3 hrsz
 R7: 0180/2; 0183/3; 0184/11; 0216/2 hrsz
 R8: 0212/18; 0213; 0195/6 hrsz
 R9: 334-352 hrsz

Pontosan nem azonosítható lelőhelyek továbbá:

- Németsűrű puszta és környezete
- Nagytoldi puszta és környezete

2.2.3 Régészeti érdekű területek

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan terület, amelyen régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. E kategóriába tartoznak azok a területek, amelyeken a földrajzi elnevezés, a történeti adatok, vagy a földrajzi elhelyezkedés a tapasztalatok szerint régészeti lelőhely meglétét feltételezi, továbbá azon területek is, melyeken a nyilvántartott, de helyhez egyelőre pontosan nem köthető lelőhelyek lokalizációját feltételezni lehet.

Idesorolandók még azok a területek is, amelyeken a jövőben - a rendezési terv szerint – nagyobb, várhatóan a talaj bolygatásával is járó beruházásra, fejlesztésre kerül sor. E területek jelen ismereteink szerint az alábbiak:

A belterületen a középkori eredetű római katolikus templom környezete, Bajcsy Zsilinszky utca és környéke, Ady E. és Kossuth L. utcák és környékük, Nagytoldi puszta és környéke, Németsűrű puszta és környéke, a település közigazgatási területén található vizek, vízfolyások (beleértve a két mesterséges tavat is) mentén elhelyezkedő lankás domboldalak, a tervezett szennyvíztisztító telep, a tervezett elkerülő út és egyéb szilárd burkolatú utak, kerékpárutak és a tervezett lakóterületi fejlesztések területe és a mezőgazdasági üzemi területek (majorok) beépítésre kijelölt területrészei.

Mindazon területeket (beleértve a régészeti érdekű területeket is), amelyeken a KÖH nyilvántartásában szereplő, de jelenleg még azonosítatlan lelőhelyeket sikerül lokalizálni, ill. időközben rajtuk a KÖH új lelőhelyet regisztrál, a későbbiekben nyilvántartott régészeti lelőhelyként kell kezelni és rájuk a nyilvántartott lelőhelyekre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

3. HATÁSVIZSGÁLAT ÉS ELEMZÉS, JAVASLATOK

3.a

A település közigazgatási területén jelenleg nincs egyedileg (rendelettel vagy határozattal) védetté nyilvánított régészeti lelőhely.

3.b

A település külterületének régészeti területekkel érintett részeire főleg a szántóföldi művelés jellemző, emellett erdővel és gyepvel fedett területrészek is megtalálhatók. A belterületen elhelyezkedő lelőhelyek lakó-, közösségi- és egyéb építményekkel, a lakosság igényeit kiszolgáló közlekedési létesítményekkel, közművekkel beépítettek. Emellett a lakótelkeken a kertművelés jellemző. Régészeti szempontból alapvető fontosságú, hogy minden lelőhelyet érintő munkálat esetében, továbbá minden olyan esetben, amikor régészeti emlék, lelet vagy jelenség kerül elő, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt (KÖH) értesíteni kell.

Az R1. lelőhely a középkori eredetű, műemlék katolikus templom. Területén (és környékén) régészeti feltárással eddig nem került sor. Minden bizonnyal a templom körül helyezkedett el a korszakban megszokott módon a középkori település temetője. A kolostor épülete feltételezhetően ráépült a temető egy részére, továbbá a templom átépítésével, bővítésével kapcsolatos munkálatok során is részben megsérülhetett a középkori temető. A temető kiterjedése és a jelzett bolygatások mértéke kutatás hiányában pontosan nem felmérhető. A területen a későbbiekben elvégzendő, a talaj megbolygatásával járó munkálatok (beleértve az állagmegóvást, műemléki helyreállítást is) során számolni kell a temetőhöz tartozó sírok és egyéb régészeti emlékek előkerülésével. A területen végzendő munkákat a KÖH minden bizonnyal megelőző régészeti feltárással elvégzéséhez fogja kötni.

A középkori eredetű műemlék templom (R1. lelőhely) környezetében helyezkedett el a tapasztalatok szerint a középkori település. A kutatás hiánya és a terület beépítettsége miatt azonban ennek a felszínen nyomai nem rögzíthetők, továbbá kiterjedése sem állapítható meg. Ezért a középkori település helyét lelőhelyként nem, csupán régészeti érdekű területként tudjuk feltüntetni, a templom körüli, legalább 300 méter sugarú körrel lefedett területen. E területen belül számíthatunk a földmunkák során a középkori település lakó- és egyéb objektumainak, régészeti maradványainak előkerülésére.

Az R2., R9., R10., és R11. lelőhelyeken korábban régészeti lelőhelyre utaló felszíni nyomokat regisztráltak. Az R2 és R10 lelőhelyeken részleges régészeti feltárással is sor került, azonban ezek pontos helye és mértéke tekintetében nem rendelkezünk adatokkal. A lelőhelyek pontos lokalizálása és kiterjedése a terület beépítettsége miatt és megfelelő adatok hiányában nem határozható meg, ezért régészeti érdekű területként tüntettük fel őket. A jelzett területek beépített területen, lakóövezetben helyezkednek el, a telkeken kertművelés is folyik.

Bár a belterületek esetében a terület jellemzői miatt a régészeti értékek állapotának pontos felmérése nem lehetséges, a várható hatások azonban bizonyos mértékig kalkulálhatók.

A beépített területeken található régészeti emlékeket az emberi tevékenység fokozottan veszélyezteti, ezért mind a területhasználat során, mind az azzal kapcsolatos bármilyen változtatás esetén kiemelt figyelmet kell fordítani a további

károsodások megakadályozására és a fenntartható használat elveinek maradéktalan betartására.

Az elmúlt időszakban végrehajtott fejlesztések - a lakó- és egyéb épületek létesítése, a meglévő közművek, közlekedési létesítmények kiépítése, továbbá egyéb, földmunkával, mélyépítéssel járó tevékenységek - során a lelőhelyek részlegesen károsodhattak.

A régészeti emlékek megmaradásának elősegítése ill. további állagromlásának elkerülése érdekében a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató építési munkákat (pl. lakóház és egyéb építmények alapozással járó létesítése, bővítése, pince létesítése, kerítésalap ásása, oszlopállítás, közművek és szilárd burkolatú utak kiépítése, tereprendezés stb.) a KÖH előzetes állásfoglalása alapján kell engedélyezni és a régészeti örökség védelmével összhangban kell kivitelezni.

A területen lévő régészeti emlékek a lakótelteken jellemzően végzett kertművelés során is károsodhatnak, ezért a kertművelés során a talajt mélyebben bolygató tevékenységeket (pl. fatelepítés, szőlőtelepítés, mélyszántás stb.) lehetőség szerint kerülni kell. A munkákat fokozott figyelemmel kell végezni, régészeti emlékek előkerülése esetén a jogszabályok szerint kell eljárni.

Az R1. és az R2. lelőhelyek középkori faluhelyként azonosítottak, így a közelükben tervezett helyi lakóút építését megelőzően régészeti feltárás elvégzésére van szükség.

Az R3. lelőhely területe jelenleg cserjés-bozótos erdővel fedett. A régészeti örökségvédelem elveinek figyelembe vételével végzett erdőgazdálkodás esetén a művelési mód a lelőhely állapotának fennmaradása szempontjából kedvező. A lelőhelyen korábban részleges feltárás történt, azonban ennek pontos helye és mértéke nem ismert. Az erdőművelést a régészeti örökség védelmével összhangban kell végezni, az erdészeti üzemtervben feltüntetendő régészeti megkötésekről a KÖH tud tájékoztatást adni.

Az erdőműveléshez kapcsolódó, a talajt mélyebben bolygató műveletek (pl. tuskózásos fakitermelés, rigolírozás, új ültetvény telepítése stb.) azonban a lelőhelyek részbeni bolygatásával járhatnak, ezért e tevékenységeket a jövőben lehetőleg kerülni kell ill. a KÖH előzetes engedélyével szabad végezni.

A külterületen lévő további régészeti lelőhelyek (R4., R5., R6., R7., R8. lelőhely) szántóföldi művelés alatt álló területeken helyezkednek el.

Az R4. lelőhely környezetében tervezett gazdasági terület kiépítését -tekintettel arra, hogy várható a régészeti örökség elemeinek előkerülése- fokozott figyelemmel kell kísélni.

A régészeti lelőhelyekben a szántóföldi művelés folyamatos állagromlást okoz, mely – a nyomában fellépő természetes erózió felerősítő hatását is figyelembe véve – hosszú távon a lelőhely teljes megsemmisülését is eredményezheti. Éppen ezért a jelenlegi mélységet meghaladó művelési formákat (pl. mélyszántás, talajlazítás) e területeken feltétlenül kerülni kell, mivel e tevékenységek a lelőhelyek további károsodását okozhatják.

A régészeti lelőhellyel érintett területrészek esetében megfontolandó az olyan művelési módra való áttérés, mely a lelőhelyek további állagromlással nem jár, tartós fennmaradását biztosítja.

Javasolt e területek szántóföldi művelésből való kivonása és gyepterületként (rét, legelő) történő további hasznosítása.

Az R4. lelőhely területének kisebb részén szőlőművelést is folytatnak. A szőlőtelepítés és az azt megelőző, nagyobb mélységű talajelőkészítés a régészeti emlékek súlyos károsodását, végső esetben teljes pusztulását idézheti elő. A területen a jelenlegi használatot korlátozni nem szükséges, azonban az elmondottak értelmében újabb szőlőterületek létesítését és pincék építését kerülni kell, ill. a KÖH előzetes engedélyével szabad végezni.

Az R5. lelőhely területe jelenleg erősen gyomos szántó. A szántóföldi művelés és a meglévő horgásztó kialakítása során végzett földmunkák következtében a lelőhely egy része minden bizonnyal károsodott ill. víz alá került. A tervezett üdülőházas övezetté történő átminősítés és ennek nyomán a terület beépítése a régészeti emlékek további bolygatását, károsodását eredményezi, ezért örökségvédelmi szempontból nem javasolt. A tervezett változtatások tekintetében javasolt a KÖH előzetes állásfoglalását megkérni. Az engedélyezési eljárásban a KÖH szakhatóságként működik közre. Amennyiben a KÖH hozzájárul a terület beépítéséhez, az esetleges megelőző régészeti feltárások és egyéb régészeti szakfeladatok költség- és időigényét a tervezés során figyelembe kell venni.

Az R8. lelőhely egy része gyeppel fedett. Általánosságban elmondható, hogy a gyeppel, réttel, legelővel művelési formák a régészeti lelőhelyek érintetlen, bolygatásmentes állapotának megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek, ezért e területek megőrzésére és lehetőség szerinti kiterjesztésére törekedni kell a területhasználat során. E területek feltörése, művelési ágának megváltoztatása a régészeti lelőhelyek károsodását okozhatja, ezért nem javasolt ill. a jelzett tevékenységhez a KÖH előzetes engedélye szükséges.

A jelzett területeken a művelési ágak megfelelő munkákat a régészeti érintettségre tekintettel fokozott figyelemmel kell végezni, régészeti emlékek előkerülése esetén a vonatkozó jogszabályok szerint kell eljárni.

3.c

A régészeti érdekű területeken – a terület adottságai miatt – régészeti emlékek előkerülése várható vagy feltételezhető. Ide sorolandók azok a nyilvántartásban szereplő lelőhelyek is, amelyek esetében a rendelkezésre álló adatok alapján a pontos lokalizáció és kiterjedés nem volt egyértelműen meghatározható. Mivel ezeken a területeken a lelőhelyek megléte valószínű, lokalizációjuk azonban bizonytalan, a hatások is nehezebben kalkulálhatók. Külterületek esetében a szántás, a belterületi részeken a beépítés, kertművelés és egyéb területhasználat hatása fent már említésre került. A rendelkezésre álló adatok alapján nem állapítható meg, hogy egy adott területen a felszín azért nem tartalmaz jelenleg lelőhelyre utaló leleteket, mert a bolygatás nem érte el eddig az ehhez szükséges mértéket, vagy éppen már teljesen megsemmisítette a jelenségeket. A jelenlegi használati módtól eltérni nem kell, azonban régészeti emlékek, leletek vagy jelenségek észlelése esetén értesíteni kell a KÖH-t, aki a lelőhely jellegétől függően meghatározza a további teendőket. Az így azonosított lelőhelyek esetében a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Az e területeken végzendő beruházások, fejlesztések tervezése előtt ezért minden esetben célszerű a KÖH előzetes állásfoglalásának beszerzése.

3.d

Amennyiben a jelenlegi ismereteink szerint régészetileg nem érintett területeken kerül elő régészeti lelet vagy jelenség, akkor a vonatkozó jogszabályok szerint kell eljárni és értesíteni kell az illetékes régészeti szervet (múzeum, KÖH).

3.1. A régészetileg érintett területekre vonatkozó jogszabályi előírások

A 2001. évi LXIV. törvény 19. § (1) bek. értelmében a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti helyükön és eredeti állapotban kell megőrizni. A régészeti emlékek a régészeti lelőhelyekről vagy a régészeti érdekű területekről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. A régészeti feltárások költségeit - a mentő feltárások kivételével - annak kell fedezni, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált (19. § (3) bek).

A település közigazgatási területén jelenleg nem található (egyedi) régészeti védelem alatt álló terület. Ennek okán a védett területen követendő eljárás jogszabályi hátterét nem részletezzük.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek 2001. évi LXIV. törvény 11. §-a értelmében – a törvény erejénél fogva – általános védelem alatt állnak.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében minden az eddigi használattól eltérő hasznosításhoz, építkezéshez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) előzetes (hatósági vagy szakhatósági) engedélye szükséges (2001. évi LXIV. tv. 63. § (2)a és (4)a). Somogy megye területén az elsőfokú hatósági (szakhatósági) jogkört a KÖH Pécsi Regionális Irodája gyakorolja.

Fentiek értelmében már a tervezés megkezdése előtt érdemes a hivatal előzetes nyilatkozatát kérni (2001. évi LXIV. tv. 65. § (1)), hogy az adott beruházáshoz, hasznosításhoz (pl. építkezés, művelési ág változtatása, belterületbe vonás, stb.) hozzá fog-e járulni, illetve milyen feltételekkel járul hozzá.

A 2001. évi LXIV. törvény 22. § (1) bek. szerint a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal elsődlegesen el kell kerülni. Ha a lelőhely elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen - megelőző feltárás keretében - fel kell tární (2001. évi LXIV. törvény 22. § (2) bek).

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a KÖH szakhatóságként jár el (2001. évi LXIV. tv. 63. § (4) a) pont). A beruházás megvalósíthatóságáról, ill. ennek feltételeiről a KÖH szakhatósági állásfoglalásában tesz nyilatkozatot. A különböző beruházások, fejlesztések feltételeként esetleg előírt megelőző régészeti feltárás költségei ez esetben a beruházót terhelik, mivel az ő érdeke a már ismert lelőhely megbolygatása (2001. évi LXIV. tv. 22. és 23. §; 18/2001 NKÖM rendelet 14. §).

A megelőző feltárás elvégzésére első sorban a területileg illetékes múzeum (esetünkben a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága) jogosult, érvényes – a KÖH illetékes regionális irodája által kiadott – feltárási engedély birtokában.

A megelőző feltárást a beruházó költségviselésével kell megvalósítani, ezért a fejlesztések, beruházások tervezése során a megelőző feltárást költség-előirányzatként kell biztosítani a feltárást fedezetére (2001. évi LXIV. törvény 23. § (1) bek)

A feltárást végzésére jogosult és a beruházó által a megelőző feltáráshoz kapcsolódóan kötött írásbeli szerződés érvényességéhez a 2001. évi LXIV. törvény 22. § (3) bekezdése értelmében a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Pécsi Regionális Iroda jóváhagyása szükséges. A szerződést a 2001. évi LXIV. törvény és a 18/2001. NKÖM rendelet előírásainak figyelembe vételével kell megkötöni.

A régészeti lelőhelyen engedéllyel végzett (régészeti feltárást kivül) tevékenység során váratlan régészeti jelenség vagy lelet előkerülésekor – a jogszabályokkal összhangban – a végzett tevékenységet e területeken is azonnal fel kell függeszteni, s a területileg illetékes múzeum, ill. a KÖH nyilatkozatát kell kérni a további teendőkről. A kutatás költsége ilyenkor is a bolygatást okozó tevékenység végzőjét terheli, de más forrásokat is be lehet vonni. A KÖH-nek a munka felfüggesztése esetén lehetősége van kártérítés fizetésére, kisajátítás kezdeményezésére, vagy régészeti védelem megindítására.

Fontos megjegyezni, hogy a régészeti lelőhelyben vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése büntetendő cselekmény (a BTK hatálya alá esik), továbbá örökségvédelmi bírság kirovását eredményezi (2001. évi LXIV. tv. 82-85§; 191/2001 Kormányrendelet).

A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről csak régészeti feltárással mozdíthatók el (2001. évi LXIV. Tv. 19. § (1)).

Régészeti leletek váratlan előkerülése esetén a 2001. évi LXIV. Tv. 24. §-ban leírtak szerint kell eljárni (ld. alább).

A fenti felsorolásban nem jelzett egyéb területeken végzendő, a talaj megbolygatásával járó tevékenységek végzése közben is kerülhetnek elő régészeti emlékek.

A régészeti örökség elemeinek - régészeti feltárást kivül - előkerülése esetén is törekedni kell az örökségi elemek (régészeti emlék, lelet) helyszíni megőrzésére. Ez esetben a felfedező (a munka felelős vezetője) köteles a tevékenységet azonnal abbahagyni, a területileg illetékes önkormányzat jegyzőjének haladéktalanul bejelenteni. Emellett – a gyorsabb ügyintézés érdekében – javasolt egyidejűleg értesíteni a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságát is.

A lelőhely vagy lelet megtalálójának köteles a helyszín és a lelet őrzéséről - a felelős őrzés szabályai szerint - a jegyző vagy az illetékes múzeum, vagy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal intézkedéséig gondoskodni. E kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli. (2001. évi LXIV. törvény 4. §)

A bejelentési kötelezettség elmulasztása örökségvédelmi bírság kiszabását vonhatja maga után (191/2001. Korm. rend. 3. § (3) bek).

A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról. A szükséges beavatkozás költségeit (amennyiben időközben a KÖH nem regisztrált lelőhelyet a helyszínen) a feltáráshoz jogosult régészeti szerv köteles állni (2001. évi LXIV. tv. 24. és 25. §; 18/2001 NKÖM rendelet 15. §). A lelet, ill. a lelőhely

bejelentőjét jutalom illeti meg (2001. évi LXIV. tv. 26. §; 18/2001 NKÖM rendelet 16. §).

Ugyanezen eljárás követendő a nyilvántartott régészeti lelőhelyeken és a régészeti érdekű területeken (régészeti feltárás esetén kívül) engedéllyel végzett munkák és egyéb tevékenységek közben történő régészeti leletek váratlan előkerülése esetén is.

A KÖH a 4/2003 (II.20.) NKÖM rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. Ez vonatkozik egyrészt a már ismert lelőhelyekre, másrészt a nagyobb felületet érintő beruházásokra bármely területen.

3.2. Összefoglalás

Andocs közigazgatási területén nyilvántartott régészeti lelőhelyek és régészeti érdekű területek találhatóak. A régészeti szempontból érintett területeken kívül számítani lehet újabb, mindeközéig ismeretlen régészeti lelőhelyek, emlékek előkerülésére. Ezért a település területén végzendő fejlesztéseket a régészeti örökség védelmével összhangban, a fenntartható használat elvének figyelembe vételével és a hatályos jogszabályoknak megfelelő módon kell tervezni és kivitelezni.

A régészeti örökség védelme érdekében a település közigazgatási területén végzendő mindenfajta, a terület jelenlegi állapotát megváltoztató vagy a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató földmunkával járó tevékenység engedélyezése során:

- régészeti lelőhelyen a KÖH előzetes (hatósági vagy szakhatósági) engedélyét kell kérni
- régészeti érdekű terület esetében javasolt a KÖH szakvéleményező szervként történő bevonása az engedélyezési eljárásba.

A talaj bolygatásával járó tevékenységek során a régészeti örökség védelme szempontjából kiemelt figyelmet érdemelnek a lakóterületek fejlesztéséhez, egyéb beépítéshez, szilárd burkolatú utak, közművek létesítéséhez kapcsolódó fejlesztések által igénybe vett területek, fa- és ültetvénytelepítésre (erdő, erdősáv, gyümölcsös stb.), szőlőtelepítésre, bányászati tevékenységre, egyéb ipari hasznosításra, tervezett területek és a vízzel elárasztani tervezett területek.

Az engedélyezési eljárást megelőzően, már a területfelhasználás tervezés fázisában javasolt minden esetben a terület jellegzetes állapotát megváltoztató fejlesztések, földmunkával járó beruházások előtt a KÖH előzetes véleményének beszerzése. Ennek jogszabályi alapját a 2001. évi LXIV. Tv. 65. §-a teremti meg. A KÖH előzetes nyilatkozatában ad tájékoztatást arról, hogy a tervezett fejlesztéshez hozzájárul-e ill. milyen feltételekkel járul hozzá. A KÖH állásfoglalásának kialakításához a 4/2003 (II.20.) NKÖM rendelettel összhangban elrendelheti örökségvédelmi hatástanulmány elkészítését.

Ha a beruházás régészeti lelőhelyet érint és a lelőhely előkerülése nem oldható meg, a kivitelezési munkák megkezdése előtt, el kell végezni a jogszabályban előírt, szükséges mértékű megelőző régészeti feltárást. Mivel a feltárást a beruházó költségviselésével kell megvalósítani, javasolt a régészeti szakfeladatok költség- és idővonzatával már a tervezés során számolni (a feltárás a KÖH külön hatósági engedélyéhez kötött tevékenység, ezért az eljárás idejét is figyelembe kell venni).

Különösen fontos szempont ez a nagyobb területet érintő építkezések és nyomvonalas beruházások esetében. Az esetleges pályázati források igénybevétele esetén érdemes a régészeti költségek szerepeltetése a pályázatban.

Régészeti leletek váratlan (régészeti feltárás esetén kívüli) előkerülése esetén értesíteni kell az illetékes régészeti szervet (múzeum, KÖH) és a jogszabályban foglaltak szerint kell eljárni.

A településen jelenleg nincs sem teljes régészeti feltárássra, sem bemutatásra javasolt lelőhely.

Megjegyzendő azonban, hogy a régészeti feltárások során előkerülhetnek olyan régészeti emlékek is, amelyek jelentőségüknél fogva megtartandók és bemutatandók, ezáltal a kiviteli módosítása is szükségessé válhat.

Jelen hatástanulmány Andocs település rendezési tervéhez készült, a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján. A település közigazgatási területén időközben előkerülő régészeti lelőhelyekről a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezet közhiteles nyilvántartást. Minden beruházás előkészítése során - lehetőleg a tervezési munkák megkezdése előtt - javasolt a terület régészeti érintettségéről és az örökségvédelmi megkötésekről időben meggyőződni.

3.3.. A HÉSZ-be javasolt szövegrész:

- Minden nyilvántartott régészeti lelőhelyet érintő, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató munkavégzéshez a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal előzetes engedélye szükséges.
- A régészeti érdekű területeken tervezett munkálatok esetében Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt véleményező szervként be kell vonni még a tervezés fázisában.
- Minden olyan esetben, amikor régészeti lelet vagy jelenség kerül elő, a tevékenységet azonnal abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt vagy az illetékes régészeti szervet (múzeum, KÖH). A bejelentési kötelezettség a felfedező, az ingatlan tulajdonosát, az építetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli.
- A nagy felületeket érintő beruházások előtt a KÖH hatásvizsgálat készítését írhatja elő.

4. TERMÉSZETI KÖRNYEZETTEL KAPCSOLATOS ADOTTSÁGOK

4.1. Természet, táj, tájhasználat

Egy terület tájhasználatát, a lehetséges fejlődés és területhasználati változások irányát a gazdaságföldrajzi, természetföldrajzi jellemzők alapvetően meghatározzák. Ezek közül a táj karakterét, sajátosságait alapvetően meghatározó táji, természeti adottságokat emelnénk ki.

Andocs külterületének tájhasználatát a természeti adottságok, elsősorban a domborzati és a talajadottságok határozzák meg.

Domborzati adottságok

A Somogy megyei Andocs község a Nyugat – Külső-Somogy kistájhoz tartozik. A terület domborzatilag É-D irányban húzódó hátaak rendszere, melyeket meridionális völgyek fognak közre. Három, Ny-i irányban sorakozó, D felé egyre hosszabb dombhát (Balatonföldvári-, Karádi-, Boglári-hát) alakult ki ebben a térségben az egykori egységesebb hegylábi síkból. Szélességük 5-10 km, hosszúságuk 20-30 km.

A dombhátak több közös geomorfológiai tulajdonsággal rendelkeznek. A 180-200 m tszf-i magasságról É felé fokozatosan 280-300 m-ig emelkedő hátaak gerincvonalának É – D-i irányú lejtése átlagosan 2-3°. A domborzat tagoltsága élénk. Többnyire a közepes hajlásszögű (5-15°), lejtőpihenőkkel tagolt, talajerózióval sok helyen sújtott, ám mezőgazdaságilag még hasznosítható lejtők vannak túlsúlyban. Elsősorban a hátaak magasabb, tagoltabb É-i részein jellemzőek az eróziós, deráziós kisformák, a hátraharapódzó völgyfők ujjszerűen elágazó mély bevágásai szakadékvölgyekkel, löszpáholyokkal, löszcirkuszokkal, üregek, fülkék, mélyutak tömegével.

Általában a dombhátak központi sávjai a tetőszintek. Ezek viszonylag sík felszínűek, D-i oldalukon kiszélesednek, így mezőgazdaságilag hasznosíthatók. A magas É-i részek tetőszintjei azonban keskeny, zeg-zugos futású sávok, vagy izolált foltok, melyek inkább erdőgazdálkodásra alkalmasak. Kedvező domborzati adottság, hogy a hátaak K-Ny-i irányban lépcsős elrendezésűek. A lankásabb lejtőkkel határolt enyhén tagolt lépcsők pedig igen kedvező feltételeket nyújtanak a mezőgazdasági művelésre, útvonalvezetésre, települések és egyéb műszaki létesítmények számára. A völgyvállak a dombhátak közti meridionális völgyek jellegzetes térszíni alakzatai. E völgyek további jellegzetességei a völgyi vízváltak, amelyek É-i és D-i kettős lefolyást eredményeznek.

A község az É-ÉNy – D-DK-i irányú Balatonföldvár – Andocsi meridionális hát déli részén, az Andocsi – patak (Sarok-patak) völgyoldalaira települt. A felszínközeli rétegeket meghatározóan változó vastagságú, helyenként több tíz métert is meghaladó pleisztocén illetve holocén korú, erózióra érzékeny, felszínmozgásos jelenségek kialakulására hajlamos löszös összlet (kőzetliszt, homokos kőzetliszt, kőzetlisztes homok, kőzetlisztes agyag,...) építi fel, kivéve

a vízfolyásmedrek holocén korú, laza szerkezetű, kis teherbírású öntésképződményeit (agyag, iszap, homok, kavics).

A völgyoldalokban helyenként, foltokban felszínre kerülnek idősebb korú, pleisztocén folyóvízi felső pannon korú agyagos, homokos üledékek is.

A terület általános földtani felépítéséből és morfológiájából következően felszínmozgásos jelenségek kialakulására leginkább hajlamos területrészek az erózió-érzékeny kőliszt változatokkal borított meredek völgy- és domboldalak (Kőrises – Berki -vízfolyás, Andocsi v. Sarok-patak meredek völgyoldala, eróziós vízmosások, mély bevágások, szakadékvölgyek, löszmélyutak). A kőzetlisztes összlet általános elterjedése miatt egyéb területek is potenciális lehetőséget adnak a mozgásos jelenségek kialakulására. Ezekben a területeken a nem megfelelően végzett emberi beavatkozások fokozhatják a felszínmozgásos hajlamot, adott esetben ki is válhatnak felszínmozgásos jelenségeket (pl. nagyobb méretű tereprendezés, bevágások létesítése, csapadékvíz-elvezetés megoldatlansága, stb.), ezért az építési tevékenység megkezdése előtt, már a terület felhasználás tervezésének fázisában javasolt az igénybevett környezet építésföldtani adottságainak figyelembe vétele.

A felszínmozgásból származó káros jelenségek kialakulásának lehetősége jelentősen csökkenthető a csapadékvíz elvezetés gondos tervezésével, a meglévő rendszerek folyamatos karbantartásával, valamint a vízfolyásmedrek területén a felszíni vizek akadálytalan és eróziómentes elvezetésének biztosításával.

A mélyebb fekvésű, magas talajvízállású vízfolyásmedri területeken a laza szerkezetű, kis teherbírású összletben (nagy szervesanyag-tartalmú rétegek is megjelenhetnek a fiatal mederüledékekben), mint teherviselő altalajon, a tervezett építmények létrehozásának szakszerű feltételeit, az építést megelőző geotechnikai vizsgálatok eredményei alapozhatják meg.

Földtani adottságok

A terület alapformái szerkezeti mozgásokkal pannóniai homok- és agyagüledékből alakultak ki. Mivel az alaphegység tömbjei ÉNy – DK-i és erre merőleges szerkezeti vonalak mentén lépcsőzetesen süllyedtek le, a pannóniai üledékek vastagsága is DK felé 200-700 m között váltakozik. Az említett homok és agyag csak a hátak peremén, lejtők aljában bukkan a felszínre, másutt néhány méter vastag murvás folyóvízi homok és 10-20 m vastag lösztakaró fedí.

A talajvíz a magasabb löszhátakon 20-40, az alacsonyabb szinteken 6-10 m mélyen helyezkedik el. A pannóniai üledékekben 100-300 m között több szintben tárolódnak rétegvizek.

Vízrajz

A Nyugat – Külső- Somogy kistáj É-i fele a Keleti-Bozótton vagy Pogányvölgyi-vízfolyáson (44 km, 251 km²), a Balatonboglári-határárkon (16 km, 59 km²), a Tetves-árkon (25 km, 44 km²) és a Nagymetszésen (18 km, 88 km²) át a Balatonhoz, a D-i rész az Andocsi-patakon (18 km, 38 km²) és a Kőrises-vízen (17 km, 39 km²) a Koppány-patakhöz, illetve a Vargabonyi-árkon (18 km, 86 km²) és a Vérgamási-árkon (21 km, 49 km²) át a Deseda-patak közvetítésével a Kaposba folyik le.

A felsorolt kis vízfolyások forrásai ritkán száradnak ki, vízhozamuk jó. A településeken áthaladó szakaszaik általában gyengén szennyezettek.

A terület öt halastava közül a második legnagyobb az andocsi tározó felszíne (40 ha). A 17 különböző állóvíz együtt 256 ha felszínű.

A rétegvizek mennyisége szerény, 0, 5-0, 75 l/s körül becsülik. Emiatt, bár elég nagy az artézi kutak száma, az általuk termelt vízhozam mérsékelt, általában csak 150 l/p. Mélységük meghaladja a 100 m-t.

Talajok

Döntően a löszös üledékeken kialakult különböző erdőtalajok a jellemzőek. Az agyagbemosódásos barna erdőtalajok részaránya 20%. A többségében löszön képződött változatok vályog mechanikai összetételűek, vízgazdálkodásukra a közepes vízvezető és jó víztartó képesség a jellemző, termőképesség szerinti besorolásuk VI. Zömmel lejtőkön fordulnak elő, ezért erodáltságuk helyenként jelentős, sőt esetenként már földes és köves kopárok. Erdősültségük mintegy 40 %, említésre méltó még a gyümölcsösök, szőlők részaránya (együtt 15 %).

Az alacsonyabb térszínek löszös üledékein főként barnaföldek képződtek. Területi részarányuk 54 %, ezzel a kistáj uralkodó talajtípusát képviselik. Fizikai és vízgazdálkodási tulajdonságaik az agyagbemosódásos barna erdőtalajéhoz közel állók, termékenységük a kisebb kilúgozottság következtében kedvezőbb, az V. talajminőségi kategóriába tartoznak. Szántóként mindegy 60 %-uk hasznosított, a magasabb, nagyobb eróziós potenciálúak erdővel borítottak.

A még lankásabb térszínek csernozjomtalajok felé átmenetet képviselő – szintén löszös üledékeken kialakult – erdőtalaj típusa a csernozjom barna erdőtalaj. A másik két erdőtalaj típustól nagyobb szervesanyag-tartalmával és kilúgozottsága mértékének további mérséklődésével különbözik. Termékenységű besorolása a barnaföldekével megegyező (V.), de erdősültsége jóval kisebb mértékű (10%). Túlnyomórészt szántó fedi, de jelentős a szőlőterületek részaránya is (15%).

Kis területeken mészlepedékes csernozjom, csernozjom jellegű homok, réti csernozjom, a völgyekben réti, illetve síkláp talajok is előfordulnak. Együttes

területük is csupán az összterület 7%-a, ezért gazdasági jelentőségük nem meghatározó.

Növényzet

A Somogyi flórajárásba (Somogyicum) sorolódó kistáj jellegzetesebb potenciális erdőtársulásai a Magyarországon csak néhány helyen előforduló ezüsthársas tölgyesek (*Tilio argenteae-Quercetum petraeae-cerris*), a gyertyános kocsánytalan tölgyesek (*Quercus petraea-Carpinetum praeillyricum*), tölgy-kőris-szil ligeterdők (*Quercus-Ulmetum praeillyricum*), valamint a patak menti égeresek (*Carici elongatae-Alnetum*).

A terület jellegzetesebb lágyszárú fajai a festő pipitér (*Anthemis tinctoria*), a magas hölgymál (*Hieracium bauhini*), a bíboros kosbor (*Orchis purpurea*), a sugaras zsoltina (*Serratula radiata*), az árlevelű len (*Linum tenuifolium*), stb.

Az erdőművelésbe vont területeket vegyes korú, kemény- és lágylombos, valamint kisebb foltokban fenyőerdők borítják.

A mezőgazdasági termesztés elterjedtebb haszonnövényei a búza (20-30 q/ha), az ősziárpa (20-30 q/ha), a kukorica (30-45 q/ha), és a káposzta (70-250 q/ha). A kertészeti kultúrák közül az őszibarack a legjelentősebb (25-50 q/ha).

Tájtípológiai összesség, tájtörténet

A kistáj D-i része, melyhez Andocs települése is tartozik, eróziós-deráziós völgyekkel tagolt, viszonylag nagyobb tszf-i magasságokat elérő dombosság. Itt a lejtőlöszös dombhátak gerincein agyagbemosódásos, lejjebb barna erdőtalajok alakultak ki. A magasabb dombvonulatok gyertyános tölgyes és az alacsonyabb szintek cseres tölgyes erdeiből viszonylag sok megmaradt (35-40 %), így jelentős a természetközeli, bár ember által kezelt, mégis az eredeti honos vegetáció elemeit tartalmazó kultúrtáj aránya. A többi területet erdősávokkal, mezsgyékkal tagolt szántók (közel 60 %), és elszórtan, de a tájra igen jellemzően megjelenő szőlők-gyümölcsösök (15%) foglalták el.

A dombosságot tagoló völgyekben magas talajvízű öntéstalajokat és lecsapolt síklápokot találunk, amelyek ma az ökológiai hálózat szerves részét képező, ártéri ligetekkel tagolt rétek és legelők, kisebb részben szántóföldek.

Területhasznosítás a Nyugat-Külső-Somogy kistájon		%	Terület (hektár)
1.	belterület	5, 1	3600
2.	szántó	57, 2	40000
3.	kert	3, 1	2200
4.	szőlő	5, 2	3600
5.	rét, legelő	1, 2	800
6.	erdő	26, 0	18390
7.	vízfelszín	0, 1	10
8.	ártér, elhagyott terület, bányaterület	2, 0 0, 2	1400 130
9.	a fentiekből védett terület		

4.2. Védelmet igénylő táji, természeti értékek

- védelemre tervezett területek
- a Balaton törvény által meghatározott területek
- táji értékek, vallási emlékek (kőkereszt, kálvária)

A javasolt külterületi területfelhasználás a természeti adottságokra épülő tájhasználat, a tájkarakter védelmén alapul, melynek elérése érdekében az egyes terület-felhasználási egységeken belül differenciált övezeti rendszer kialakítása indokolt.

Andocs külterületeinek terület-felhasználásában a mezőgazdasági területek a meghatározóak. A hagyományos tájhasználatnak az idők során bekövetkezett kevés változása megmutatta, hogy ez a használat a természeti adottságokhoz legjobban illeszkedő racionális tájhasználat.

Az andocsi táj képe a jellemző mezőgazdasági használat ellenére egyáltalán nem egyhangú, ami a művelési ágak változatosságának és a tájhasználatnak a természeti értékekhez való alkalmazkodásnak köszönhető. A tájszerkezetben a mezőgazdaság a jövőben is kiemelkedő jelentőségű marad, ennek érdekében a településrendezés eszközeivel is támogatni kell az árutermelő mezőgazdasági termelést, az arra épülő feldolgozóipart, valamint a termőföldek minőségi és mennyiségi védelmét. A szabályozással is ösztönözni kell a mezőgazdasági árutermeléssel foglalkozó családi és üzemi méretű vállalkozások működését és fejlődési lehetőségeit.

Jelentős erdősültség jellemzi a külterületet, mely elsősorban a domborzati adottságokból következik. A nagyméretű szántó művelési ágú táblák egy része hagyományosan mezsgyékkel tagolt, melyek kialakítása és fenntartása megtartandó szokás.

Nagyobb, összefüggő gyep, illetve nádas területek a vízfolyások mentén, illetve a meredek domboldalakon találhatóak.

Kertes terület a három egykori zártkert területén alakult ki, illetve van kialakulóban. Ezek beépítettsége még nem zavaró, mindenképpen meg kell akadályozni a

lakófunkció széles körű elterjedését, mert ezen területek lakóterületté nem fejleszthetők.

Külterületen a legtöbb épületet az egykori zártkertek mellett a tradicionális mezőgazdasági majorokban találjuk. A majorok a nagyüzemi gazdálkodás központjai, esetenként lakófunkció is megtalálható bennük.

A település fejlesztésében nagy szerep jut a turizmusnak, ezen belül elsősorban:

- a kerékpáros
- a gyalogos természetjáró
- a zárándok-turizmusnak.

A községtől északra található Somogy megye egyik legnagyobb tava az Öreg-tó, amely pillanatnyilag horgásztóként funkcionál.

A tó, illetve az erdővel borított idillikus környezete tudatos és átgondolt fejlesztéssel üdülésre alkalmassá tehető.

Ezek fejlesztésének legfontosabb iránya a megfelelő infrastruktúra (utak, pihenő- és szálláshelyek) kialakítása. Fontos szerep juthat az ökoturizmusnak is.

A táji, természeti értékek védelme érdekében az övezetben az alábbi előírások betartását tartjuk szükségesnek:

- javasoljuk a művelési ágak – különös tekintettel a gyepekre – megtartását,
- ennek érdekében gazdasági épületek elhelyezését kizárólag abban az esetben javasoljuk, ha az a gyeper művelési ág fenntartását szolgálja (pl. állattartó épület),
- az épületeket javasoljuk tájba illő módon, a helyi építészeti hagyományoknak megfelelő építészeti kialakítással, magastetővel kialakítani,
- lakóépületet is magába foglaló tanyagazdaságok kialakítását az övezetben nem javasoljuk,
- a tájképet jelentősen módosító hatása miatt az övezetben nem javasoljuk kerítések kialakítását, elhelyezését, kivéve az erdőterületekkel határos mezőgazdasági területeket, ahol vadvédelmi célú kerítés létesíthető,
- a természeti értékek védelme érdekében e területeken továbbá javasoljuk az extenzív jellegű, természet, ill. környezetkímélő gazdálkodás folytatását, a mezőgazdaságban használt kemikáliák – műtrágyák és növényvédőszeresek használatának mellőzését.

4.3. Településhálózat – településszerkezeti összefüggések

A községen a Somogy Megyei Állami Közútkezelő Kht. kezelésében lévő 6505. sz. Kaposvár – Szántód, a 6514. sz. Andocs – Látrány, 6522. sz. Andocs – Nágocs, 65311. sz. Andocs-Nagytoldi-puszta, 65132. sz. Andocs – Németsűrű-puszta közötti országos közutak haladnak át.

A települést több helyközi buszjárat is érinti, a buszmegállók száma azonban nem elégséges.

A község a Kaposvár – Szántód útvonalon helyezkedik el, így a megyeszékhely, a legnagyobb turisztikai vonzerőt jelentő Balaton, a termálvizéről ismert Igal község, valamint a főváros is könnyen elérhető közúton.

A községhez tartozó Nagytoldi-pusztán halad át a Kaposvár – Siófok másodrendű vasútvonal. Itt található a községet érintő egyetlen vasúti megállóhely is. A megálló, illetve a vasútvonal műszaki állapota miatt a vasúti közlekedés pillanatnyilag nem rendelkezik komoly prioritással.

5. BELTERÜLET

a. Településkép – utcaképek

A lakott területek a terepalakulatoknak megfelelően fejlődtek. A község 3 fő részre tagozódott Andocs, Németsűrű és Toldi -pusza, a település szerkezetén ez a mai napi látszik.

A községre a szalagtelkes telekrendszer jellemző. A telkek beépítésének jellege csaknem mindenhol oldalhatáron álló beépítés.

A település egyik központját a katolikus templom, zárda, polgármesteri hivatal, kultúrház, általános iskola, az élelmiszerbolt alkotja, a másik amelyben az orvosi rendelők, a rendőrség és óvodák működnek.

A község nagy része még őrzi a régi paraszti gazdálkodás változatlan képét. A település központi helyén lévő barokk zarándok templom műemlék.

A település közterületei közül kevés a parki funkciót ellátó. Néhány helyen még megoldandó az utcák fásítása. Parkosításra, rekreációs lehetőségek biztosítására van igény.

Javasolt egy zöldfelületi értékkataszter készítése, mely a meglévő zöldterületek, valamint zöldfelületi intézmények számbavétele mellett tartalmazza a zöldfelületi fejlesztésre alkalmas területeket is. Ez elősegíti a zöldfelületi elemek közgazdasági értékévé való kezelését.

A jelenleg kezeletlen zöldterületekre kezelési tervet kell kidolgozni, mely a fejlesztési irányokat is tartalmazza. Fejlesztésre szorul a hiányos cserjeszint, a helyenként beöregedett faállomány tisztításra szorul, a park infrastruktúrája kiegészítendő (sétautak, parkfelszerelés).

Zöldterületi fejlesztésre kijelölt terület a templomkert kerítése mentén, közterületen található – jelenleg füves – terület, mely funkciót nyerve, igen kevés eszközt igénybe véve válhat a település egyik központi zöldfelületi értékévé.

b. Településszerkezet – területhasználat

A lakott területek a terepalakulatoknak megfelelően fejlődtek.

A község lakosságának száma stagnáló tendenciát mutat, ezzel egyidejűleg kevés új épület épül. A meglévő, de elhanyagolt, elhagyott épületek állaga romlik.

A település egységes képet mutat. A széles ingatlanok északi telekhatára kiépült, utcára merőleges főépület a jellemző, mely mellett a déli telekhatárhoz közel – az utcafronttól kicsit hátrahúzva – található a melléképület (istálló, nyárikonyha stb...). Az összességében rendezett utcakép megőrzése feltétlenül cél, azonban a mai igényekhez igazodó beépítéssel, tehát a telekszélesség kialakításánál a hagyományos telekstruktúrát kell követni.

Andocson csak alapellátást biztosító intézmények találhatók.

Andocson található Somogy megye egyik legszebb turisztikai és építészeti látványossága a középkori eredetű –országos jelentőséggel bíró- búcsújáró hely, a barokk ferences kolostor. A Nagytoldi-pusztán található klasszicista kúria jelentős beruházással a lovas- vadász, illetve hagyományőrző vonásokra épülő falusi turizmus alapja lehet.

A község belterületi útjai jellemzően szilárd burkolattal ellátottak, a hiányzóak folyamatos kiépítése soron kívüli feladat. A gyalogos közlekedést biztosító járdákat minden utcában ki kell alakítani.

A község idegenforgalmi kínálatát a vallási (zarándok) turizmus mellett a kellemes, egyedi építészeti, településképi és természeti értékek emelik.

6. TELEPÜLÉSKARAKTER

a. Telekszerkezet – telekhasználat

Andocs egészére a szalagtelkes telekrendszer jellemző. A telkek beépítésének jellege csaknem mindenhol oldalhatáron álló beépítés. Az új utcákat is oldalhatáron álló új beépítés jellemzi.

A településre jellemző elsődlegesen gazdálkodó jellegű életmód, mely állattartásra is berendezkedett portákkal teleknagyságban és az épületek méretében is kifejezésre jut.

b. Beépítési mód és épülettípusok

A faluban eredetileg tornácos házak állhattak, melyből egy-két szép példa napjainkban is fellelhető. A két és három sejtű ház a múlt század második felétől kezdődően – az árutermelés fejlődésével és a piaci feltételek kedvező alakulása miatt – szűknek bizonyultak. A család létszámának szaporodásával és az igények lassú növekedésével felmerült a lakóház bővítésének igénye. Ennek legegyszerűbb módja további sejtek létesítése az addíció elve alapján, ami sokszor már csak gazdasági épület rovasára történt. Valószínű, hogy a tornác megjelenésének egyik magyarázata ebben rejlik: a fedett folyosó lehetővé teszi a sorolt helységek közvetlen megközelítését. A tornácnak más funkciója is van, mint előtető fontos szerepet játszik az épület kondicionálásában. Erre számos példát látunk Andocson is.

A lakóházak növekedésének és vele a telekhasználat rendjének alapvető velejárója a hozzáépítés, a bővítés. A Dunántúlon zömében az egy épülettömbben történő fejlesztés volt a jellemző, mely magyarázható a csapadékosabb időjárással is. Ez az

fejlődési irány is megtalálható Andocson, bár a gazdasági fejlődés megtorpanása a lakóházak fejlődésén is nyomon követhető.

Az 1970-es évek stílusában épült épületek megtörik a szabályos rendszerbe szerveződő utca beépítési ritmusát. Jellemzően völgytelepülésről beszélünk, melyben az utca nyomvonalevezetése követi a völgy kanyarulatait, elágazásait. A telkek erre a szabálytalan utcára közel merőlegesen alakultak ki, mélységüket erősen befolyásolta a domborzat.

A településközpontban a templom és rendház nagy épületegyüttesének köszönhetően – melyet a domborzati adottságok még inkább kiemelnek – magasabb beépítés is megjelent (polgármesteri hivatal épülete)

A fő utcának tekinthető Petőfi Sándor utca házain, néhány helyen a faluképtől idegen építészeti megoldás is megjelenik – előtetők, zárterkélyszerű toldalékok -, ugyanakkor olyan törekvések is láthatóak, amelyek a településre jellemző házak kialakítására törekszenek modern eszközökkel – a régi házakhoz illeszkedő tetőgerinc és épület tömeg, tornác. Ez utóbbira kívánatos törekedni, lehetőség szerint az adott épületből a legtöbb eredeti falazatot megtartva és nyílásrendszerét sem megváltoztatva.

7. ÉPÍTETT ÉRTÉKEK

a. Műemléki védetség alatt álló ingatlanok

A tervezési terület nyilvántartott régészeti műemléki értékkel is rendelkezik:

Petőfi u. 28. – hrsz: 63. Népi lakóház és pince (törzsszáma: M8718)

Petőfi u. 56. – hrsz: 78. Népi lakóház és gazdasági épület (törzsszáma: M8719)

Szabadság tér 6. – hrsz: 173 Római katolikus volt ferences templom (törzsszáma: M4614)

Szabadság tér 6. – hrsz: 173 Római katolikus plébánia és (volt) általános iskola, volt ferences kolostor, barokk 18. sz. közepe (törzsszáma: M4615)

Szabadság tér 6. – hrsz: 173 Szentháromság-szobor, barokk 18. sz. alépitménye a 19. sz. végén készült (törzsszáma: M4616)

A községben a következő műemlékileg védendő objektumok találhatóak:

- Római katolikus templom és a hozzá kapcsolódó ferences kolostor
- Petőfi Sándor utca 56. szám alatti népi lakóház
- Petőfi Sándor utca 28. szám alatti népi lakóház
- Szentháromság szobor

b. Helyi védelemre javasolt épületek, objektumok:

- Petőfi Sándor utca 46. szám alatti lakóház
- Petőfi Sándor utca 16. szám alatti lakóház
- Művelődési ház
- Általános Iskola

- Ady Endre utca 34. szám alatti lakóház
- Kálvária
- Szabadságharcos emlékmű

Mindazon lakóházak és melléképületek tartoznak ide, amelyek jellegükben a népi épületekhez hasonlóak, ezek tömege és formája megőrzendő.

Ezek az épületek is részét alkotják a település kulturális örökségének, jelen formájukban megtartandóak.

8. A HÉSZ-BEN JAVASOLT SZÖVEGRÉSZ

1. A szabályozási terven jelölt és a Helyi Építési Szabályzat függelékében felsorolt műemléki védelem alatt álló épületek esetében az építési hatósági jogkört a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (KÖH) gyakorolja.
2. A Belterületi és Külterületi szabályozási terveken lehatárolt műemléki környezet területének építési ügyeibe az illetékes építési hatóság köteles szakhatóságként bevonni a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalt.
3. Helyi értékvédelmi területen, vagy helyi védett épület esetében -amennyiben építtető vagy az engedélyező hatóság azt igényli- a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakmai véleményét adhat.
4. A helyi épületek, területek védelme teljes egészében önkormányzati hatáskör, illetve az illetékes építési hatóság feladata.
5. A szabályozási előírásban és a szabályozási terven felsorolt helyi védettségre javasolt épületek védelméről gondoskodni kell. Ez történhet az Országos Jegyzékbe való felvétellel illetve a helyi védelemről szóló erre vonatkozó önkormányzati rendelet elfogadásával – önkormányzati helyi védelemmel, melynek alapján a létesítmények és helyreállításuk terveit településszerkezet megtartási, településkép megjelenési és műemléki szempontokból is bírálni kell. Az elbírálásnál a területi főépítész és a műemléki szakhatóság véleményét figyelembe kell venni.

9. ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEK ELEMZÉSE

A település örökségi értékeinek állapota különböző, egy része felújításra szorul (Templom és rendház), némelyik megfelelő állapotú, környezeti minőségük rendezett.

10. TERÜLETHASZNÁLAT ÉS TERÜLETÁLLAPOT A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG ÖSSZEFÜGGÉSRENDSZERÉBEN

A táj és a település egymáshoz viszonyított kapcsolata harmonikus, a község kiemelkedően jó környezetminőséggel rendelkezik, ahol helyileg védendő épületek, régészetiileg védett és természetvédelmi oltalom alatt álló területek jó minőségben, változóan gazdag használattal találhatók.

Jelenleg környeztkárosító források és használat visszafordíthatatlan változást nem okozhat ezek állapotában. Az értékeket megőrző, fenntartható fejlődés javasolható abból a célból, hogy a település ezen erőforrásait a saját fejlődésének, lakosságmegtartó képességének és idegenforgalmat vonzó befektetéseinek céljára hasznosíthassa.

Ezért lényeges az alábbi szempontok alapján a jövőformáló tervek kialakítása:

- csak a természeti, táji környezet adottságait tiszteletben tartó, ahhoz illeszkedő, illetve azzal, mint forrással számoló tevékenységek folytathatók,
- a hagyományokat, tradíciókat folytató társadalmi, kulturális, gazdasági struktúra folytatható.

A fejlődés céljából történő beavatkozások kettős célt szolgálnak, részben segítik a táji, környezeti és épített értékek megőrzését, megújulását, szemléletessé és érzékelhetővé tételét, részben a természeti környezetbe történő beavatkozással abba illeszkedő társadalmi, gazdasági változások teremtette igényeknek adnak teret.

Az eredeti állapot fenntartásának elemei:

- az ökológiai hálózat visszaállítása eredeti állapotába, a hiányzó elemek kiegészítésével,
- tájidegen növényzet cseréje,
- a település kialakult szerkezetének, struktúrájának megtartása,
- a helyi védelemre javasolt épületek és környezetük megújítása és méltó bemutatása.

Az illeszkedő fejlesztés céljából a szabályozás eszközeivel kell megoldani a környezetérzékeny beavatkozást.